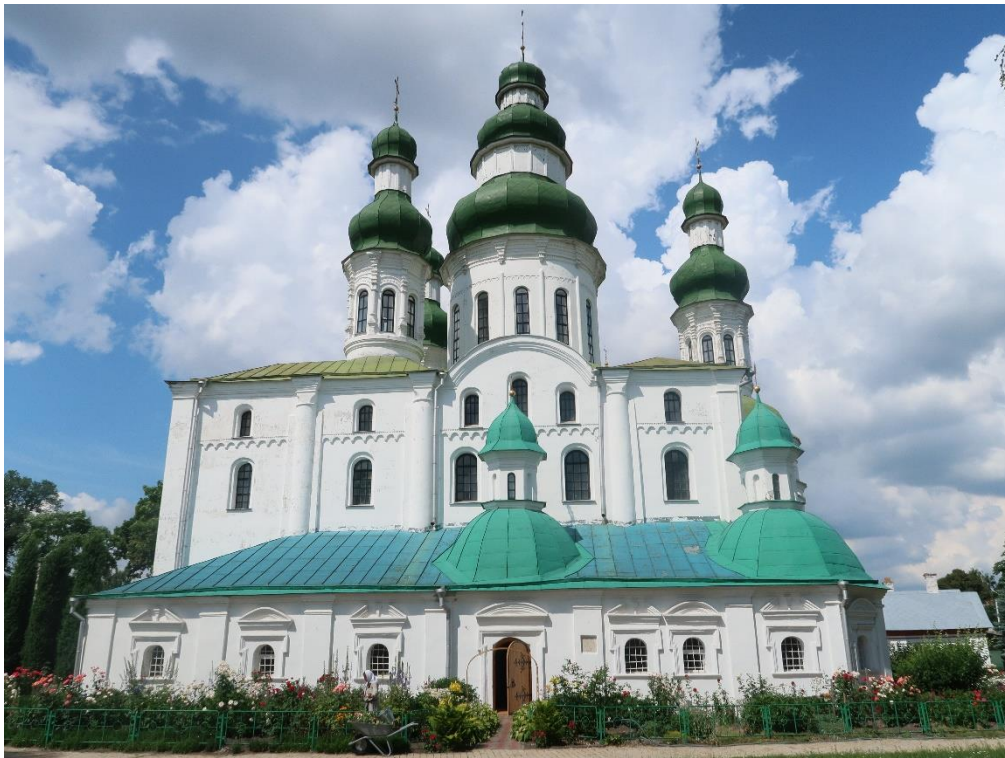

Sobór Zaśnięcia Najświętszej Bogurodzicy Jeleckiego monasteru w Czernihowie 1. poł. wieku XII

Agnieszka Gronek, Uniwersytet Jagiellonski

Seris Byzantina. Ukrainica, 25, 2022

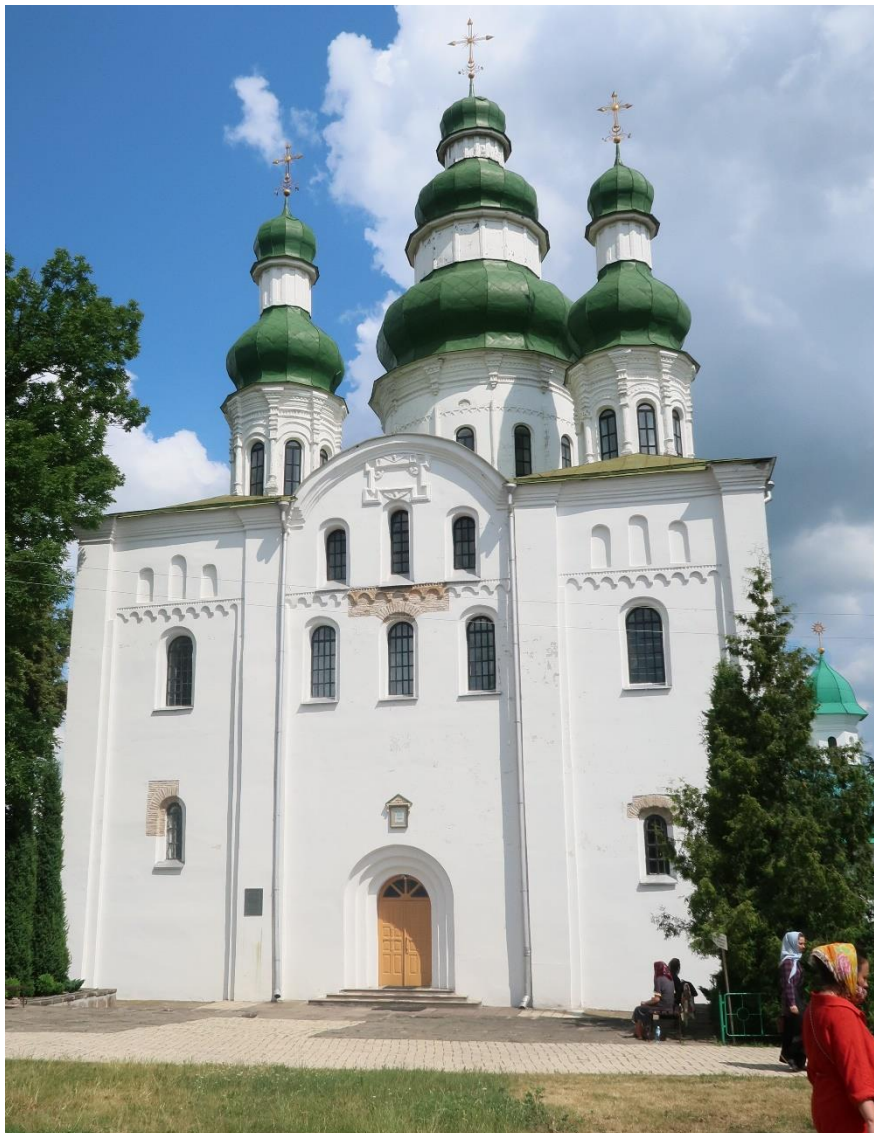
Nie zachowały się żadne źródła pisane, które mogłyby wyjaśnić okoliczności założenia monasteru na zalesionych wzgórzach Boldina w Czernihowie. Według legendy stało się to w roku 1060, za czasów księcia Światosława, syna Jarosława Mądrego, kiedy na jednym ze świerków w cudowny sposób ukazała się ikona Matki Boskiej. Specjalnie dla niej książę czernihowski miał wybudować świątynię.

1. Sobór Zaśnięcia Najświętszej Bogurodzicy w Czernihowie, widok od południa

Cechy stylistyczne zachowanej do dziś budowli, bliskie cerkwi Cyryla Aleksandryjskiego w Kijowie oraz Borysa i Gleba w Czernihowie, pozwalają datować ją na pierwszą połowę wieku XII. Była to typowa świątynia krzyżowo-kopułowa, trójnawowa, sześciofilarowa,

z narteksem i emporami, z trzema absydami i kopułą na skrzyżowaniu nawy głównej i transeptu. Główny korpus był otoczony z trzech stron niskim, jednokondygnacyjnym obejściem. Cechą unikalną tej budowli jest obecność kaplicy chrzcielnej wbudowanej w narteks i wchodzącej wschodnią absydą w przestrzeń nawy południowej. Świątynia wzniesiona jest z wysokiej jakości jasnych cegieł, ułożonych w równych rzędach, z niewielką ilością cementowo-wapiennej zaprawy. Jest to technika charakterystyczna dla budownictwa czernihowskiego wieku XII.

2. Sobór Zaśnięcia Najświętszej Bogurodzicy w Czernihowie, widok od zachodu

Sobór powtarzający typ budowli kijowskich: cerkwi Zaśnięcia Bogurodzicy w Ławrze Pieczarskiej i Św. Michała Archanioła o Złoty Kopyłach, wykorzystuje detal

architektoniczny typowy dla sztuki romańskiej. Ściany zewnętrzne są rozczłonkowane, przeprute licznymi uskokowymi oknami, podzielone wysokimi półkolumnami i pilastrami, ozdobione fryzem arkadowym. We wnętrzu zachowały się fragmenty XII-wiecznych malowideł.

3. Matka Boska Orantka, fresk, absyda chrzcielnicy w soborze Zaśnięcia Najświętszej Bogurodzicy w Czernihowie

4. Absyda chrzcielnicy w soborze Zaśnięcia Najświętszej Bogurodzicy w Czernihowie

Polichromie pokrywały zapewne wszystkie ściany cerkwi, a zgodnie z XVII-wieczną relacją Joanicjusza Galatowskiego, opisującego cuda ikony Matki Boskiej Jeleckiej, Oranta, na wzór kijowskich wizerunków, znajdowała się w konsze głównej absydy. Dziś zachowało się inne przedstawienie Matki Boskiej Orantki, na ścianie absydy w chrzcielnicy. W czasie prac restauracyjnych z lat 90. XIX wieku i II. 30. XX wieku odkryto zachowane do dziś fragmenty

Sądu Ostatecznego, postaci świętych, np. Konstantyna i Heleny, przedstawień biblijnych: Młodziankowie w piecu ognistym, Chrzcist Chrystusa.

5. Ikona Matki Boskiej Jeleckiej, w soborze Zaśnięcia Najświętszej Bogurodzicy w Czernihowie

Cerkiew była wielokrotnie rujnowana i restaurowana. Znaczna przebudowa miała miejsce w latach 1668-1688, gdy archimandrytą klasztoru Jeleckiego był Galatowski. Zapewne wtedy rozebrano niskie galerie otaczające z trzech stron cerkiew, podwyższono kopułę główną i dodano trzy mniejsze, dwie od zachodu i jedną nad sanktuarium. Surowy średniowieczny kostium stylistyczny budowli został zastąpiony bardziej dekoracyjnym, barokowym.

Sobór i cały monaster jest centrum kultu ikony Matki Boskiej Jeleckiej. Choć jej legendarne dzieje sięgają wieku XI, to kult rozpowszechnił Joanicjusz Galatowski w wieku XVII. Reprezentuje ona ciekawy typ ikonograficzny „obrazu w obrazie” i ukazuje ikonę Marii

z Dzieciątkiem zawieszoną na świerku, który wyrasta przy cerkwi monasterskiej, na tle panoramy Czernihowa.

6. Zabudowania mieszkalne w monasterze Jeleckim w Czernihowie

Średniowieczny sobór otoczony jest późniejszymi, głównie barokowymi budynkami: XVII-wieczną bramą i ogrodzeniem, XVII-wieczną dzwonnica, budynkami mieszkalnymi z XVI i XVII wieku, XVIII-wiecznym budynkiem ihumena oraz XVIII-wieczną cerkwią refektarzową.

Bibliografia

В. Д. Віроцький, *Храми Чернігова*, Київ 1998

В. Ввечерський, *Українські монастирі*, Київ 2008

Ю. С. Асєєв, *Джерела. Мистецтво Київської Русі*, Київ 1980

О. І. Травкіна, *Чудотворні ікони Чернігівщини*, Чернігів 2017

Історія української архітектури, ред. В. Тимофієнко, Київ 2003

Д. П. Крвавич, В. А. Овсійчук, С.О. Черепанова, *Українське мистецтво*, Львів 2004